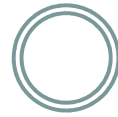

1. Statistická analýza dat

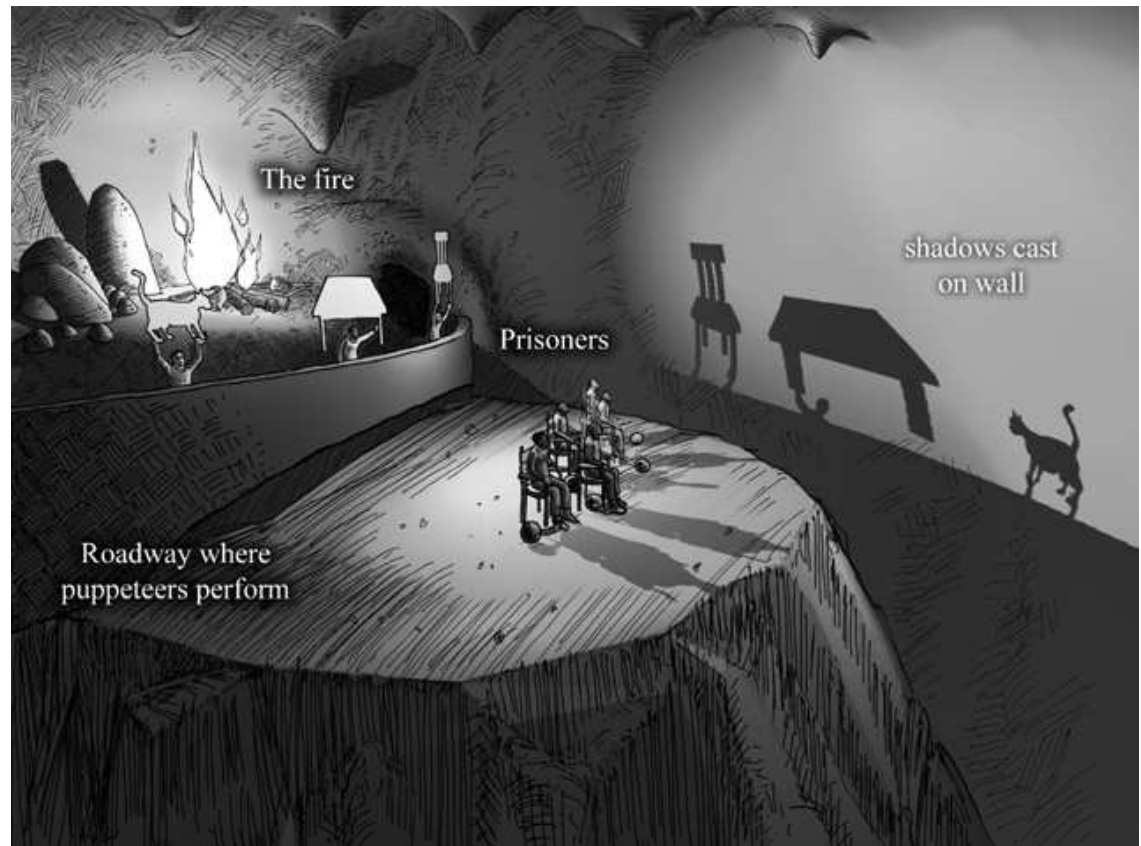

Jak vznikají informace
Rozložení dat

Význam statistické analýzy dat

- Sběr a vyhodnocování dat je způsobem k uchopení a pochopení reality.
- Chápání reality je vždy nedokonalé a nepřesné.
- Statistika umožňuje vnést do pochopení reality určitou spolehlivost a ukázat, jak je velká.

Význam statistické analýzy dat

- Realita je variabilní a statistika je věda zabývající se variabilitou.
- Korektní analýza variability a její pochopení přináší užitečné informace o realitě.
- V případě deterministického světa by statistická analýza nebyla potřebná.
- V případě zcela chaotického světa by nebyla možná.

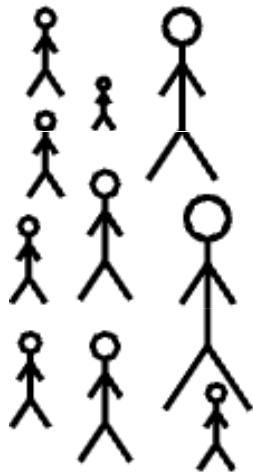

Práce s variabilitou v analýze dat

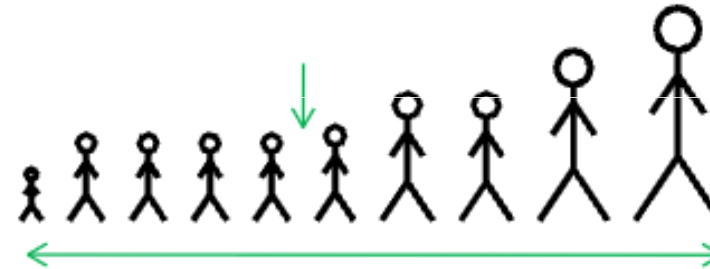

- Dva hlavní přístupy k variabilitě:

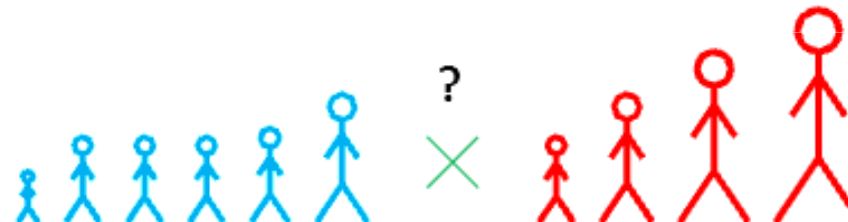
Variabilita dat

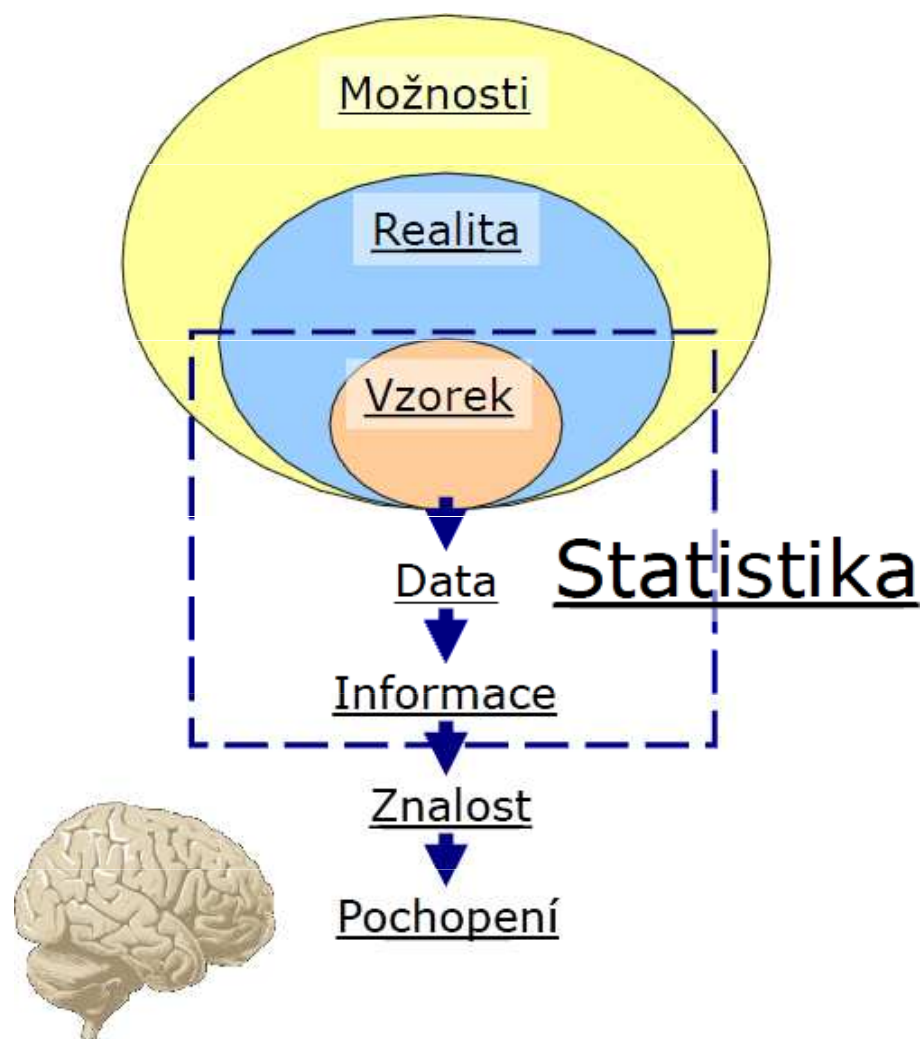
Popisná analýza: charakterizace variability

Testování hypotéz: vysvětlení variability

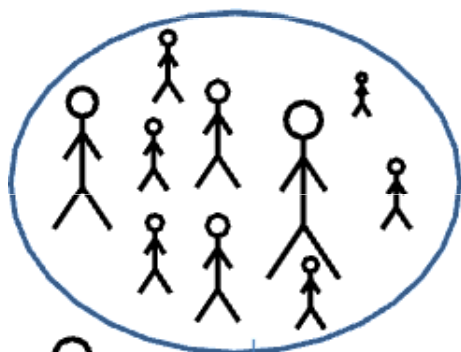

Práce s variabilitou v analýze dat

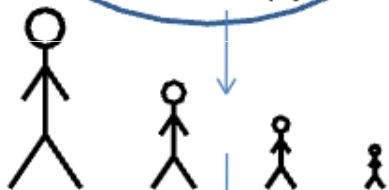

- Statistika není schopna činit závěry o jevech neobsažených ve zkoumaném vzorku.
- Statistika je nasazena v procesu získání informací ze vzorkovaných dat a je podporou v získání znalosti a pochopení problému.
- Statistika není náhradou naší inteligence!

Práce s variabilitou v analýze dat

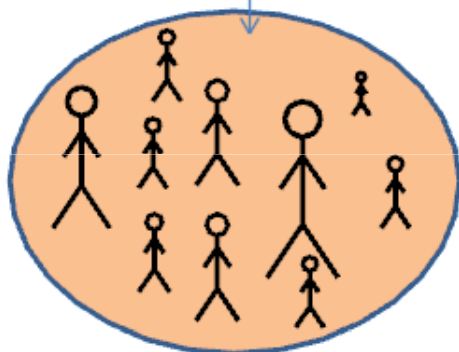
Neznámá cílová populace

Vzorek

Analýza

Díky zobecnění výsledků známe vlastnosti cílové populace (s určitou pravděpodobností chyby)

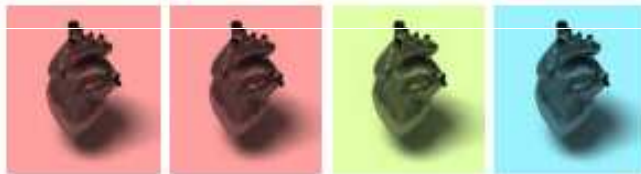
- Cílem analýzy není pouhý popis a analýza vzorku, ale zobecnění výsledků ze vzorku na jeho cílovou populaci.
- Pokud vzorek nereprezentuje cílovou populaci, vede zobecnění k chybným závěrům.

Význam vzorkování ve statistice

- Statistika hovoří o realitě prostřednictvím vzorku!!!
- Statistické předpoklady korektního vzorkování je nutné dodržet

- Náhodný výběr z cílové populace
- Representativnost: struktura vzorku musí maximálně reflektovat realitu

- Nezávislost: několikanásobné vzorkování téhož objektu nepřináší ze statistického hlediska žádnou novou informaci

Velikost vzorku a přesnost statistických výstupů

- Existuje skutečné rozložení a skutečný průměr měřené proměnné

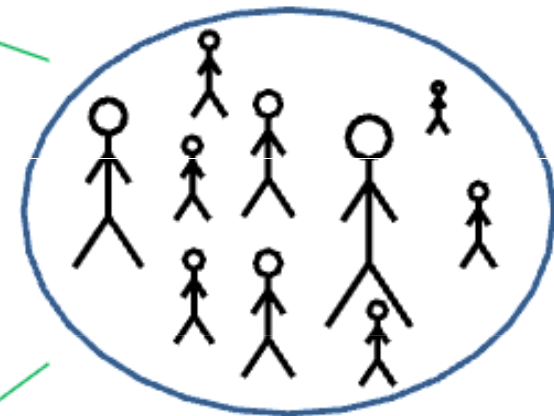
- Z jednoho měření nezjistíme nic

- Vzorek určité velikosti poskytuje odhad reálné hodnoty s definovanou spolehlivostí

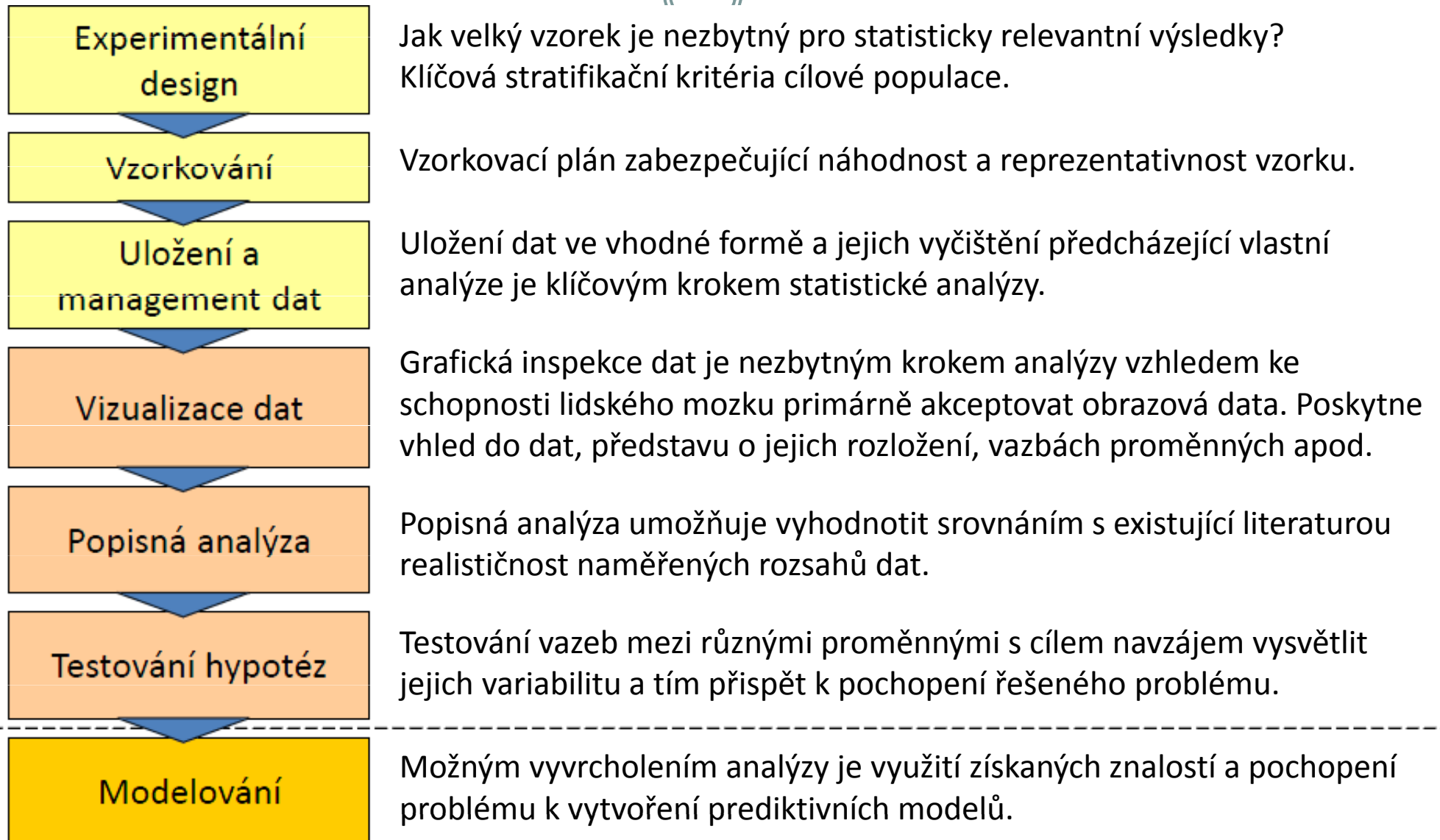

- Vzorkování všech existujících objektů poskytne skutečnou hodnotu dané popisné statistiky, nicméně tento přístup je ve většině případech nereálný.

Obecné schéma aplikace statistické analýzy

1a. Teoretické pozadí statistické analýzy

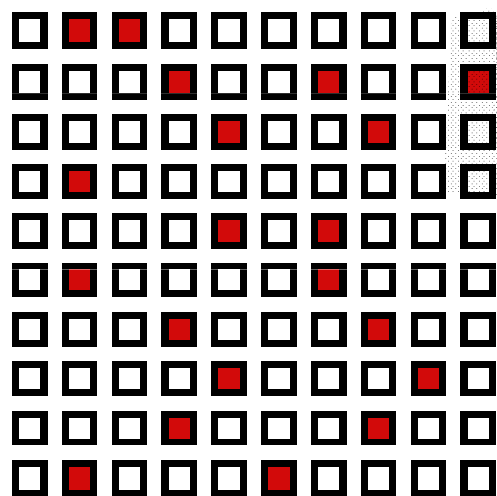

Jak vznikají informace
Rozložení dat

Anotace

- Základním principem statistiky je pravděpodobnost výskytu nějaké události. Prostřednictvím vzorkování se snažíme odhadnout skutečnou pravděpodobnost události.
- Klíčovou otázkou je velikost vzorku, čím větší vzorek, tím větší šance na projevení se skutečné pravděpodobnosti výskytu jevu (a tím je také nákladnější analýza).

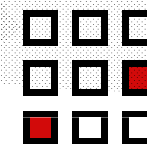
$n = 1$

$m = 0$

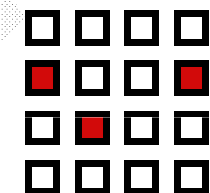
$n = 4$

$m = 0,25$

$n = 9$

$m = 0,22$

$n = 16$

$m = 0,19$

Definice

Náhodný jev značíme velkým latinským písmenem, např. A . Jde o jev, pro který požadujeme tzv. statistickou stabilitu, tj. aby při n opakování pokusu platilo pro relativní četnost výsledku:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} f(A) = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{n_A}{n} = p(A)$$

Elementární jev nejjemnější možný náhodný jev, tj. náhodný jev, který nelze vyjádřit jako sjednocení dvou jiných neprázdných náhodných jevů. Značí se obvykle ω .

Prostor elementárních jevů značíme obvykle Ω , jde o libovolnou neprázdnou množinu (její prvky nazýváme elementárními jevy).

Platí tedy, že elementární jevy jsou prvky prostoru elementárních jevů, rovněž jsou prvky náhodných jevů a náhodné jevy jsou podmnožiny prostoru elementárních jevů.

Definice

Ω – prostor
elementárních
jevů

A – náhodný jev

ω – elementární jev

ω – elementární jev

A – náhodný jev

ω – elementární jev

A – náhodný jev

ω – elementární jev

Definice

σ -algebra   systém (množina) podmnožin prostoru elementárních jevů (označujeme $\mathcal{A}$) splňující následující podmínky:

1. $\mathcal{A}$ je neprázdná množina,
2. $A \in \mathcal{A} \Rightarrow \mathcal{A} \setminus A \in \mathcal{A}$
3. sjednocení libovolného počtu $A_i \in \mathcal{A}$.

Jevové pole   uspořádaná dvojice prostoru elementárních jevů a na něm definované σ -algebry $(\Omega, \mathcal{A})$. Jevové pole se také někdy nazývá měřitelný prostor.

Pravděpodobnost   reálná množinová funkce P definovaná na množině $\mathcal{A}$ σ -algebry $(\Omega, \mathcal{A})$ tak, že jsou dodrženy následující podmínky:

(podle Kolmogorova)

1. $P(\Omega) = 1$
2. $\forall A \in \mathcal{A}: P(A) \geq 0$
3. pravděpodobnost součtu neslučitelných jevů je rovna součtu pravděpodobnosti těchto neslučitelných jevů.

Definice

Pravděpodobnostní prostor

uspořádaná trojice prostoru elementárních jevů, na něm definované σ -algebry a jim příslušné pravděpodobnostní funkce $(\Omega, \mathcal{A}, P)$.

Borelovská σ -algebra

je σ -algebra $\mathcal{B}$ generovaná systémem borelovských množin S , tj. množin splňujících podmínku:

1. $S = (-\infty, x)$, kde $x \in \mathbb{R}$.

Náhodná veličina

reálná množinová funkce X definovaná na prostoru elementárních jevů Ω nějakého pravděpodobnostního prostoru $(\Omega, \mathcal{A}, P)$, splňující pro nějakou borelovskou σ -algebru $\mathcal{B}$ předpoklad:

1. $B \in \mathcal{B} \Rightarrow \{\omega \in \Omega: X(\omega) \in B\} \in \mathcal{A}$.

Pravděpodobnostní prostor je měřitelný prostor s přidanou funkcí pravděpodobnosti.

Definice

Náhodná veličina se někdy také nazývá náhodná proměnná nebo měřitelná funkce, borelovské množiny se někdy též nazývají měřitelné množiny.

Lze ukázat, že dostatečnou podmínkou pro to, aby X byla náhodná veličina je vztah $\forall x \in \mathbb{R}: \{X < x\} \in \mathcal{A}$.

Rozdělení pravděpodobnosti

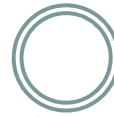
množinová funkce, která každé borelovské množině B přiřadí pravděpodobnost tak, že je dodržena následující podmínka:

1. $P_X(B) = P(\{\omega \in \Omega: X(\omega) \in B\})$ pro $B \in \mathcal{B}$.

Náhodná veličina přiřazuje náhodným jevům měřitelné hodnoty (reálná čísla), rozdělení pravděpodobnosti pak každé takové hodnotě (reprezentované nějakou borelovskou množinou B) přiřazuje pravděpodobnost, tj. hodnotu mezi 0 a 1 takovou, že jsou dodrženy předpoklady po definici pravděpodobnosti uvedené dříve.

Definice

Ω – prostor elementárních jevů

Jevové pole

$\mathcal{A}$ – množinová σ -algebra

A – náhodný jev

ω – elementární jev

ω – elementární jev

$\mathcal{B}$ – borelovská σ -algebra

1

P – pravděpodobnost

X – náhodná veličina

P_X – rozdělení pravděpodobnosti

0

$-\infty$

B – borelovské množiny

JAK vznikají informace ? základní pojmy

Skutečnost

Náhoda
(vybere jednu z možností pokusu)

Jev

podmnožina množiny všech možných výsledků (elementárních jevů) pokusu/děje, o které lze říct, zda nastala nebo ne

Pozorovatel

Rozliší, co nastalo

- a) podle možností
- b) podle toho, jak potřebuje

Jevové pole

třída všech jevů, které jsme se rozhodli nebo jsme schopni sledovat

Skutečnost + Jevové pole = Měřitelný prostor

Experimentální jednotka - objekt, na kterém se provádí šetření

Populace - soubor experimentálních jednotek   Znak - vlastnost sledovaná na objektu

Sledovaná veličina - číselná hodnota vyjadřující výsledek náhodného experimentu

Znak se stává náhodnou veličinou, pokud se jeho hodnota zjišťuje vylosováním objektu ze základního souboru

Výběr - výběrová populace - cílová populace

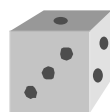
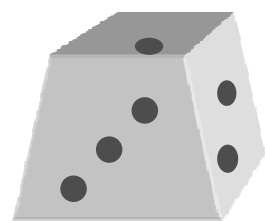
Náhodný výběr

Reprezentativnost

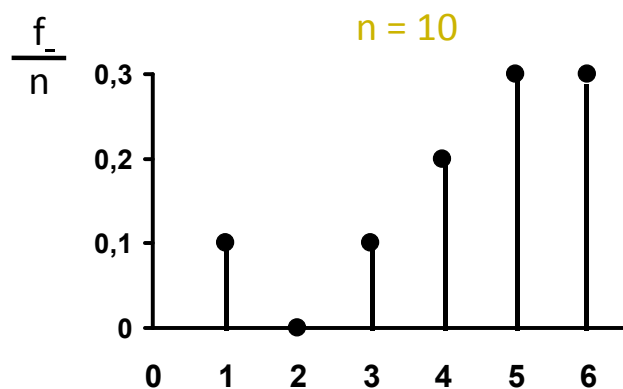
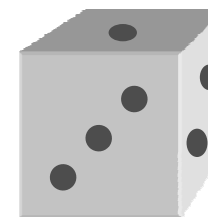
JAK vznikají informace ?

„Empirical approach“

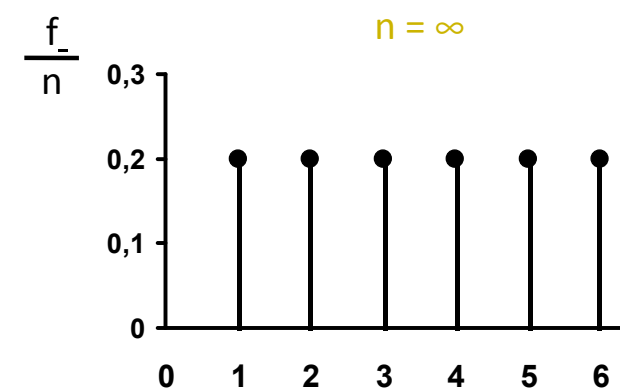
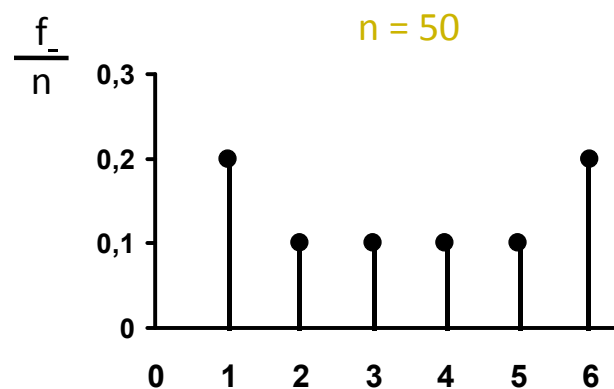
„Classical approach“

Empirický postup

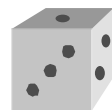
možné jevy: čísla 1 – 6

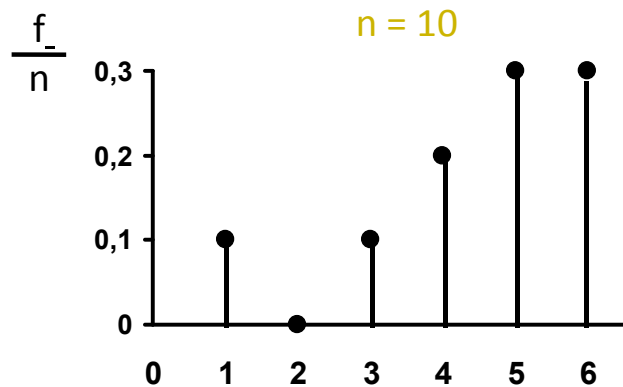
n – počet hodů (opakování)

U složitých stochastických systémů se pravdě blížíme až po odvedení značného množství experimentální práce: musíme dát systému šanci se projevit

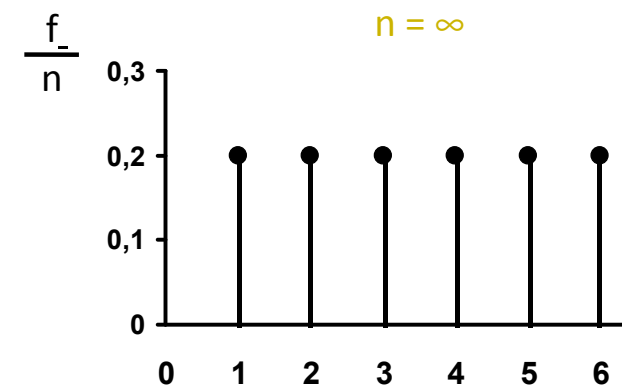
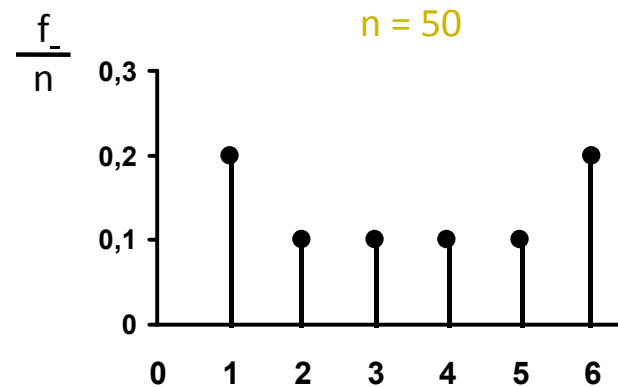
JAK vznikají informace ?

Empirický postup

možné jevy: čísla 1 – 6

n – počet hodů (opakování)

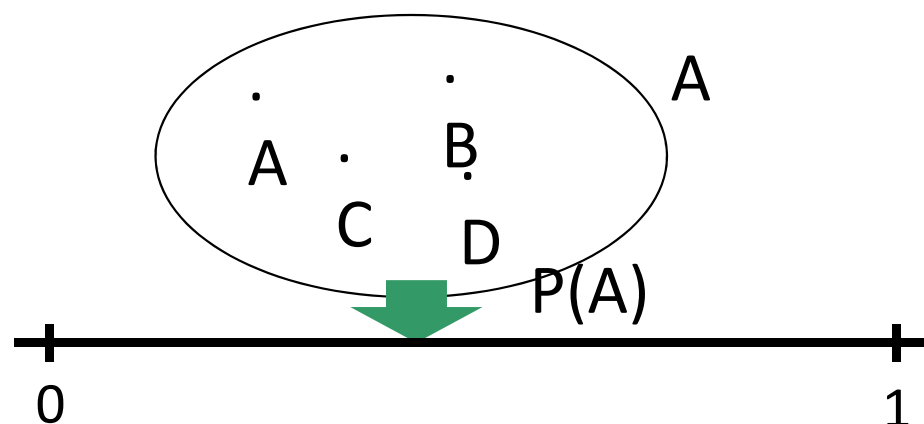
Při realizaci náhodného experimentu roste se zvyšujícím se počtem opakování pravdivá znalost systému (výsledky se stávají stabilnější) ...diskutabilní je ale ovšem míra zobecnění konkrétního experimentu

Empirický zákon velkých čísel

Při opětovné nezávislé realizaci téhož náhodného experimentu se podíl výskytů sledovaného jevu mezi všemi dosud provedenými realizacemi zpravidla ustaluje kolem konstanty.

Pravděpodobnost je libovolná reálná funkce definovaná na jevovém poli A , která každému jevu A přiřadí nezáporné reálné číslo $P(A)$ z intervalu $0 - 1$.

Z praktického hlediska je
pravděpodobnost
idealizovaná relativní četnost

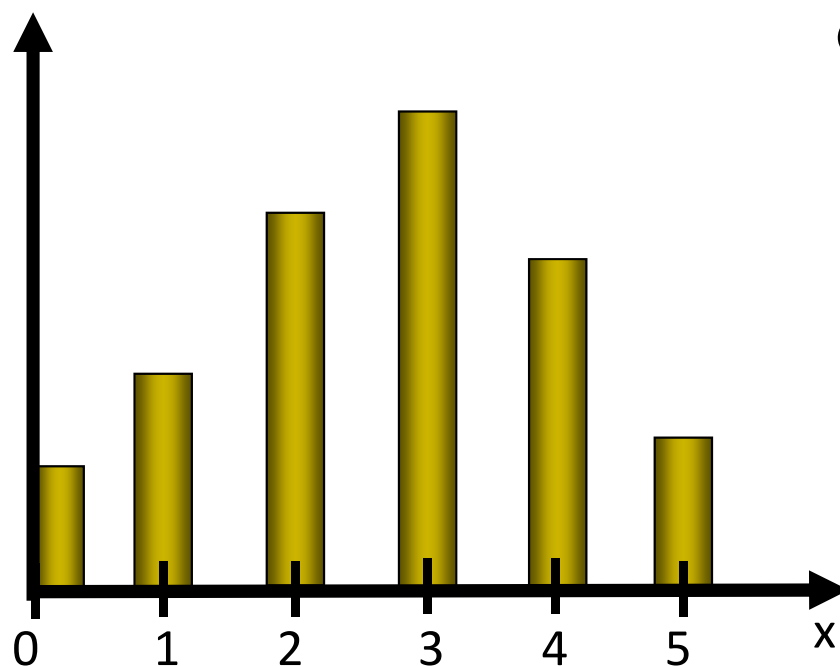
- $P(A) = 1$ ..... jev jistý
- $P(A) = 0$ ..... jev nemožný
- $P(A \cap B) = P(A) \cdot P(B)$ ..... nezávislé jevy
- $P(A \cap B) = P(A) \cdot P(B/A)$ ..... závislé jevy
- $P(A/B) = P(A \cap B) / P(B)$ ..... podmíněná pravděpodobnost

Pravděpodobnost výskytu jevu – rozložení dat

- ✦ existuje pravděpodobnost výskytu jevů (nedeterministické závěry)
- ✦ „vše je možné“: pouze jev s pravděpodobností 0 nikdy nenastane
- ✦ pravděpodobnost lze zkoumat retrospektivně i prospektivně

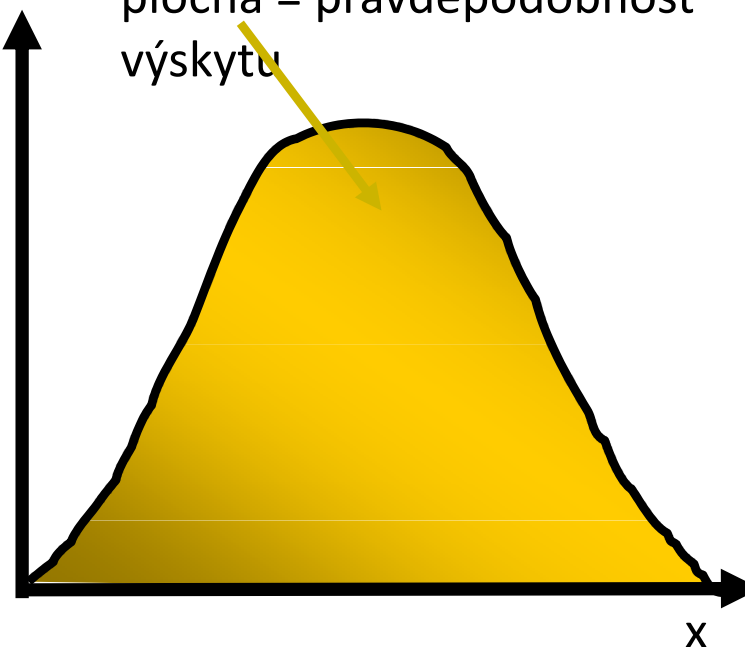
pravděpodobnost
výskytu

počet chlapců v rodině s X dětmi

$\varphi(x)$

plocha = pravděpodobnost
výskytu

výška postavy

Centrální limitní věta

Pokud lze náhodnou veličinu X vyjádřit jako součet náhodných veličin $X_1, X_2, \dots, X_n$, které mají shodné rozdělení, konečnou střední hodnotu a konečný rozptyl, platí, že rozdělení veličiny X se vzrůstajícím n konverguje (poměrně rychle) k normálnímu rozdělení.

